

Česká zemědělská univerzita v Praze

**Fakulta lesnická
a dřevařská**

Lesy a ochrana přírody (zákon o ochraně přírody a krajiny)

Mgr. Ing. Michal Hrib, Ph.D.

Přednáška U3V dne 13.4.2023

Obsah přednášky

- Les jako součást ekosystému – les jako součást ochrany přírody
- Představení ZOPK - účel, struktura, ZOPK jako *lex specialis* k lesnímu zákonu
- Ochrana dřevin rostoucích mimo les
- Druhová a územní ochrana dle AOPK
- Příklady institutů zajišťující ochrana lesa a hospodaření v lesích

Právní úprava ochrany přírody na území ČR – výběr, příklady

- První chráněnou rezervací na českém území – **Žofínský prales** – zřídil dne 28.8.1838 na panství Nové Hradky Jiří Augustin Longueval-Buquoy
- v roce 1858 byla založena knížetem Schwarzenbergem rezervace **Boubínský prales**
- v období 1. republiky byla ochrana přírodních památek zařazena do kompetencí Ministerstva školství a národní osvěty (např. v roce 1933 vylo výnosem MŠNO číslo 143.547 vyhlášeno a přehlášeno resp. Potvrzeno asi 108 chráněných území; § 20 přídělového zákona bylo možno vyjmout přírodní památky hodné ochrany z přídělu tj. nezestátňovat je a ponechat je v režimu omezení vlastnického práva původnímu vlastníkovi.
- V období po roce 1948 byl přijat zákon číslo 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody
- Po roce 1989 byl přijat zásadní právní předpis - zákon číslo 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- pro vstup do Evropské Unie v roce 2004 byla významná implementace dvou zásadních směrnic č. 78/409/EHS - Směrnice o ptácích a směrnice č. 92/43/EEC – Směrnice o stanovištích – obě mají zásadní význam pro vytvoření soustavy chráněných území tzv. NATURA 2000 (u nás vyhlášována pomocí nařízení vlády – bylo jich 38)

Zákon o ochraně přírody a krajiny (číslo 114/1992 Sb.) - ZOPK

- Nabyl účinnosti dne 1. června 1992.
- Moderním právním předpisem reagujícím na nové trendy v mezinárodní ochraně přírody v poslední čtvrtině 20. století, zejména se inspiroval procesy vrcholícími na konferenci OSN o životním prostředí v roce 1992 v Rio de Janeiro.
- Jedná se o komplexní právní předpis upravující nejen speciální ochranu území a druhovou, ale i obecně ochranu veškeré přírody a krajiny, rostlinstva, živočišstva i prvků neživé přírody.
- Zákon byl připravený a inspirovaný významnými ekologickými odborníky blízkými okruhu předlistopadového disentu, jimiž byli např. Ivan Dejmal, Bedřich Moldan, Josef Vavroušek.
- Zákon je ex-lege **zvláštním právním předpisem** ve vztahu k předpisům **o lesích**, vodách, územním plánování a stavebním řádu, o ochraně nerostného bohatství, ochraně zemědělského půdního fondu, myslivosti a rybářství.
- Z této uvedené zásady vyplývá, že přednost má právní úprava obražená v ZOPK a právních předpisech vydaných k jeho provedení.
- Právní úprava je založena na obecné (základní) ochraně veškeré přírody a krajiny a zvláštní (zvýšené) ochraně jejich vybraných částí, přičemž se snaží o komplexní přístup.
- Po vstupu ČR do EU obsahuje také ochranu přírody vyplývající z požadavků evropského komunitárního práva.

Obsah ZOPK a předmět vymezení

- V úvodních ustanoveních ZOPK definuje hlavní pojmy, zejména „ochranu přírody a krajiny“, jíž se rozumí dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.
- Za zvláště chráněné části přírody se považují velmi významné nebo jedinečné části živé i neživé přírody; mohou jimi být i části krajiny, geologické útvary, stromy živočichové, rostliny a nerosty vyhlášené ke zvláštní ochraně státním orgánem.
- Zákon dále definuje další nezbytné pojmy jako např. územní systém ekologické stability, významný krajinný prvek, krajina, biotop, ekosystém, planě rostoucí rostlina, volně žijící živočich, dřevina rostoucí mimo les.

Obecná ochrana dle ZOPK

Obecná ochrana přírody a krajiny je uskutečňována pomocí sedmi skupin prostředků, jimiž jsou:

- 1) územní systémy ekologické stability (ÚSES)
- 2) významné krajinné prvky
- 3) obecná ochrana rostlin a živočichů
- 4) obecná ochrana ptáků
- 5) ochrana dřevin rostoucích mimo les
- 6) ochrana neživé přírody
- 7) ochrana přírodního rázu

Územní systémy ekologické stability (ÚSES)

- Jedná se o vzájemně propojený soubor ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.
- Je tvořen biocentry a biokoridory.
- Funkcí ÚSES i cílem vymezení je zajištění uchování a reprodukce přírody a krajiny, vytvoření základu pro opatření k příznivému působení na jejich méně stabilní části a vytvoření předpokladů pro využívání přírodních zdrojů
- Vytvářejí se v rámci územního plánování (územně plánovací dokumentace – také lesních hospodářských plánů.
- Do těchto dokumentů se tímto přenášejí požadavky ochrany přírody

Významný krajinný prvek (VKP)

- VKP jsou ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotné části krajiny, které utvářejí její typický vzhled nebo přispívají k udržení její stability.
- Zákon rozeznává VKP ze zákona (*ex lege*) a z rozhodnutí – registrací (*ex actu*).
- Mezi VKP patří **všechny lesy**, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy. Další segmenty mohou být VKP registrací.
- Registrace se provádí zápisem do seznamu VKP
- Rozhodnutí vydává orgán ochrany přírody a krajiny ve správním řízení.

Obecná ochrana rostlin a živočichů

- Spočívá ve stanovení minimálního režimu pro zachování všech druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů.
- Tyto nesmějí být ničeny, poškozovány, sbírány či odchytávány v takové míře, že by to vedlo anebo mohlo vést k jejich ohrožení na bytí anebo došlo nebo mohlo dojít k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů anebo ke zničení ekosystému, jehož jsou součástí.
- Orgán ochrany přírody (OOP) je oprávněn zakázat anebo omezit rušivou činnost.
- ZOPK ukládá FO a PO povinnost postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlin a zraňování anebo úhynu živočichů anebo ničení jejich biotopů. Povolení OOP je rovněž zapotřebí k záměrnému rozšiřování geograficky nepůvodního druhu rostliny nebo živočicha a k záměrnému rozšiřování křížence rostlin a živočichů do krajiny.
- ZOPK zakazuje používat pro odchyt a zabíjení volně žijících živočichů způsoby, metody a prostředky, které MŽP stanoví prováděcím předpisem. Toto se netýká ustanovení zákona na ochranu zvířat proti týrání anebo zákona o myslivosti.

Obecná ochrana ptáků

- Nově, poněkud nesystematicky se jedná o speciální ustanovení k obecné ochraně rostlin a živočichů.
- Vedle dosavadní kategorizace všech druhů volně žijících živočichů v rámci obecné ochrany **při vstupu ČR do EU** – byly zavedena ochrana všech druhů ptáků, volně žijících na území členských států EU např. také ochrana stěhovavých druhů nikoliv druhů pouze hnízdících.

Zákon taxativně zakazuje určité způsoby jednání:

- je zakázáno jejich úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoliv způsobem, úmyslné poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd, sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných, je zakázáno úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích, držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.
- Prodej, přeprava za účelem prodeje, držení a chov za účelem prodeje a nabízení za účelem prodeje živých nebo mrtvých ptáků a jakýchkoliv snadno rozpoznatelných částí ptáků nebo výrobků z ptáků jsou zakázány.
- Kdo takové ptáky, na něž se vztahuje zákaz, drží, chová, dopravuje, vyměňuje nebo nabízí za účelem prodeje nebo výměny, je povinen prokázat na výzvu orgánu ochrany přírody nebo strážce přírody jejich zákonný původ a svou totožnost.
- Z tohoto režimu zákona existují výjimky, zákon reguluje postup při udílení výjimek.

Ochrana dřevin rostoucích mimo les

Tato ochrana spočívá v ochraně veškerých stromů a keřů rostoucích **mimo lesní pozemky (PUPFL)**.

Ochrana spočívá na třech principech:

- Na principu ochrany, spočívajícím v zákazu ničení a poškozování těchto dřevin
- Na principu péče, jež je povinností vlastníků pozemků, na nichž stromy rostou
- Na principu zákazu kácení bez povolení, pokud zákon nestanoví výjimku.

Zvláštní ochrana přírody a krajiny

Zvláštní ochrana přírody a krajiny se dle ZOPK dělí na:

- **Územní ochranu**, která se vztahuje na vysoce hodnotná, přírodovědecky či esteticky velmi významná anebo jedinečná stanoviště či území (tzv. ZCHÚ). Vymezeny jsou zákonem anebo OOP základní ochranné podmínky – systém relativních zákazů určitých činností, z nichž lze OOP udělit výjimky. Zákon také zavedl institut ***plán péče*** o tato území, vylišení ***ochranných pásem***. Zákon upravuje postup při jejich vyhlašování
- **Druhovou ochranu** (pod níž lze zařadit i prvky ochrany individuální).

Územní ochrana - Kategorie zvláště chráněných území (ZCHÚ)

- Jedná se o území přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná, která stát prostřednictvím OOP může vyhlásit za zvláště chráněná; přitom se stanoví podmínky jejich ochrany.

Kategorie zvláště chráněných území jsou

- národní parky – NP- v ČR jsou 4
- chráněné krajinné oblasti - CHKO – v ČR je jich 26
- národní přírodní rezervace – NPR – v ČR je jich 108
- přírodní rezervace – PR – v ČR je jich 815
- národní přírodní památky – NPP – v ČR jich máme 119
- přírodní památky – PP – v ČR je jich 1528

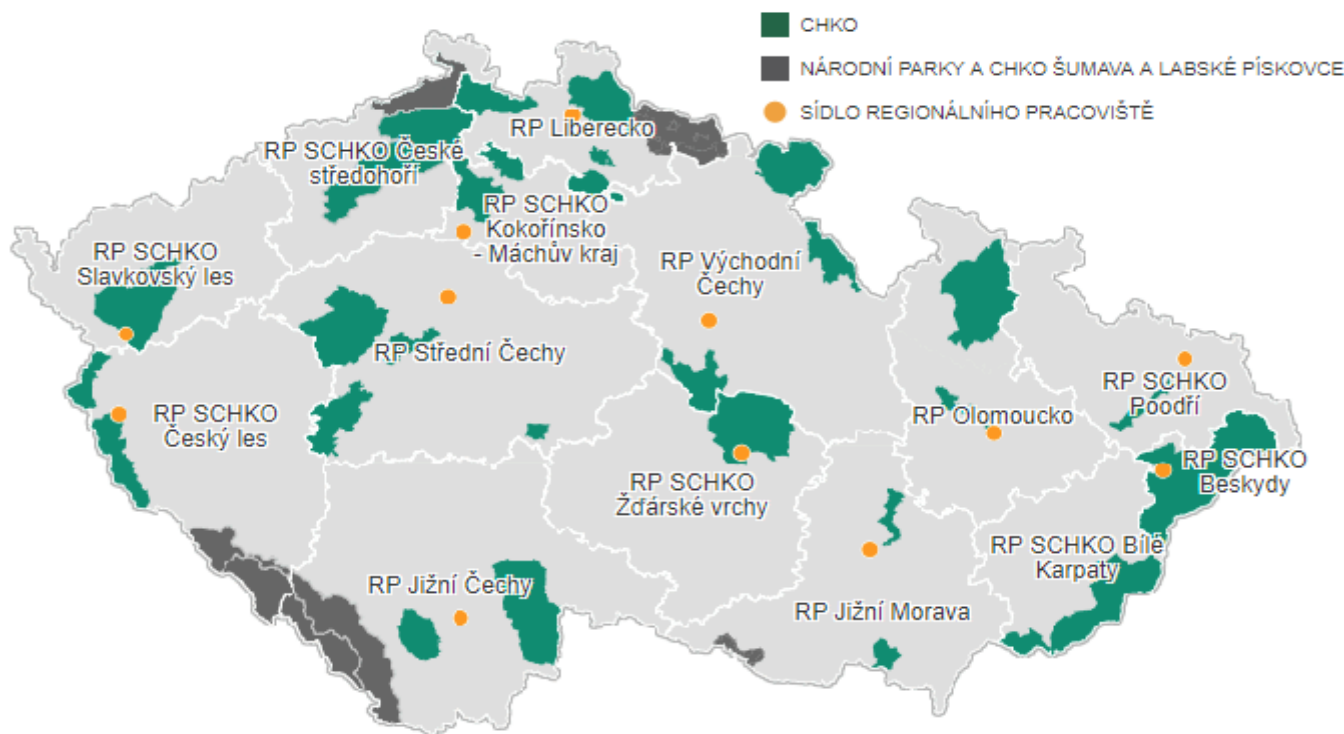
Vstupem ČR do EU v roce 2004 přibyla ještě územní a druhová ochrana podle soustavy NATURA 2000

- Natura 2000 „je celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat typy evropských stanovišť a stanoviště evropsky významných druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany nebo popřípadě umožní tento stav obnovit. Na území České republiky je Natura 2000 tvořena vymezenými **ptačími oblastmi a vyhlášenými evropsky významnými lokalitami.**“

Zvláště chráněná území – NP a CHKO

zdroj info: <https://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/>

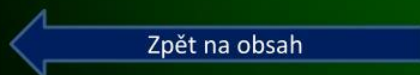

Označení chráněných území I.

Označení chráněných území

K **označení** zvláště chráněných území v terénu se dle vyhlášky č. 60/2008 Sb. používá:

- tabulí s velkým státním znakem České republiky a tabulí s označením příslušné kategorie ochrany a názvem u NP, CHKO, NPR a NPP
- tabulí s malým státním znakem České republiky a tabulí s označením příslušné kategorie ochrany a případně i názvem u PR a PP
- pruhového značení hranic na sloupcích či hraničních stromech u NPR, NPP, PR, PP a I. zóny NP (jedná se o dva červené pruhy 5 cm široké a oddělené 5 cm širokou mezerou, přičemž dolní červený pruh vyznačuje pouze příslušnou výseč nechráněného území, zatímco horní pruh probíhá po celém obvodu).

Označení zvláště chráněných území

Druhová ochrana podle ZOPK

- Zvláštní druhová ochrana je založena na zpřísněném režimu nakládání s vybranými zvláště chráněnými druhy rostlin a živočichů.
- Seznam a stupeň ohrožení stanoví MŽP prováděcím předpisem - vyhláškou - aktuálně se jedná o vyhlášku číslo 395/1992 Sb.,(přílohy II. a III.), ve znění pozdějších předpisů.
- Kritériem pro poskytnutí ochrany jednotlivému druhu rostliny či živočicha jeho vyhlášením za zvláště chráněný je jeho vzácnost nebo ohroženost či vědecký, případně kulturní význam.
- Jedním z odborných podkladů pro zvláštní druhovou ochranu jsou tzv. **červené seznamy** a **červené knihy**.
- Kategorizace zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů zahrnuje tři kategorie:
 - I. druhy **kriticky ohrožené**
 - II. druhy **silně ohrožené**
 - III. druhy **ohrožené**
- Mezi druhovou ochranu lze počítat i ochranu **tzv. památných stromů, jakožto „individuální ochranu“**.

Ochrana přírody a nakládání s lesy

Závazné stanovisko orgánu ochrany přírody k návrhu lesního hospodářského plánu (LHP)

- kladné závazné stanovisko orgánu ochrany přírody je předpokladem a podmínkou schválení návrhu LHP
- vyžádá si jej orgán státní správy lesů jako jeden z podkladů pro správní řízení ke schválení LHP (nepostupuje se podle správního řádu, ale podle ust. LesZ)

Závazné stanovisko podle správního řádu (SŘ)

- Správní řád stanoví, že závazné stanovisko je úkonem učiněným správním orgánem (rozuměj dotčeným orgánem) na základě zákona, není správním rozhodnutím a obsah závazného stanoviska je závazný pro výrokovou část rozhodnutí správního orgánu (tedy povolujícího orgánu).
- Správní řád nestanoví žádné bližší náležitosti závazného stanoviska.
- Praxe výkonu státní správy se ustálila na tom, že i závazné stanovisko má kvazi výrokovou část – tedy vlastní obsah závazného stanoviska, který je závazný pro rozhodnutí správního orgánu, který vede řízení, dále část odůvodnění, kde je obsah závazného stanoviska materiálně i právně zdůvodněn, a v závěru část kvazi poučení, ve které je žadatel o vydání závazného stanoviska informován o tom, co vlastně je závazné stanovisko a poučen o nemožnosti podat odvolání proti tomuto závaznému stanovisku. Orgán ochrany přírody by měl obsahu odůvodnění věnovat potřebnou pozornost, aby bylo přesvědčivé pro účastníky povolujícího správního řízení a jednoznačné a přezkoumatelné pro nadřízený správní orgán v případě, že má potvrdit či změnit závazné stanovisko podle § 149 odst. 4 správního řádu.

Plány péče o zvláště chráněné území (ZCHÚ)

Plán péče o národní přírodní rezervaci, přírodní rezervaci, národní přírodní památku nebo přírodní památku a ochranné pásmo těchto zvláště chráněných území nebo o chráněnou krajinnou oblast (dále jen “plán péče”) je definován v §38, odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (ZOPK) takto: *"Plán péče je odborný a koncepční dokument ochrany přírody, který na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu zvláště chráněného území navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany ve zvláště chráněném území a na zabezpečení zvláště chráněného území před nepříznivými vlivy okolí v jeho ochranném pásmu."*

- Nástrojem pro management chráněných území
- Schválené plány péče jsou závazné pro orgány ochrany přírody a pro tvorbu strategických dokumentů (např. pro územní plány)
- Měly by konsensuálně „vyřešit“ konflikty mezi zájmy vlastníků lesů a zájmy ochrany přírody

Plány péče o ZCHÚ

- Postup projednání plánu péče je rovněž stanoven v § 38 ZOPK.
- Oznámení o možnosti seznámit se s plánem péče je zveřejněno na portálu veřejné správy a na úředních deskách obcí.
- Orgán ochrany přírody plán péče schvaluje až po projednání a protokolárním vypořádání připomínek vlastníků, obcí a krajů.
- Plány péče se schvalují zpravidla na období 10 let a jejich realizaci zajišťují příslušné orgány ochrany přírody.
- <https://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/planovani-pece/>

Vztah lesního hospodaření x ochrany přírody

- Systémový přístup pomocí pravidel (právních předpisů), aby přístup vlastníka lesa k hospodaření v lesích byl ekologicky šetrný a udržitelný.

Příklady různých nástrojů:

- Kategorizace lesa - Lesy zvláštního určení – subkategorie, u nichž prioritou je ochrana přírody, biodiverzity – specifický způsob hospodaření (např. prodloužení doby obmýtí).
- Závazné stanovisko OOP k návrhu LHP, bez kladného vyjádření není možné LHP schválit.
- Dotační tituly (subvence), programy postupy, podpora opatření a technologií, které jsou šetrné k lesnímu prostředí a podporují zájmy ochrany přírody.
- Omezení hospodářského využití za náhradu/kompenzaci .

Použité prameny a literatura

- KRUŽÍKOVÁ, Eva; MEZŘICKÝ, Václav. Základní otázky kodifikace práva životního prostředí. Právník. 2005, čís. 3, s. 209-226. ISSN 0231-6625.
- DAMOHORSKÝ, Milan. Právo životního prostředí. 1. vydání. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003. 511 s. ISBN 80-7179-747-2. S. 48-52.
- PEKÁREK, Milan, a kol. Právo životního prostředí. I. díl. 2., přepracované vydání. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 323 s. ISBN 978-80-210-4926-0. S. 39.
- Centrum pro studium demokracie a kultury. Životní prostředí [online]. Úřad vlády ČR, Odbor informování o evropských záležitostech, [cit. 2017-01-02]. Dostupné online. <https://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>
- HENDRYCH, Dušan, a kol. Právnícký slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1. Heslo Mezinárodní právo životního prostředí.

Publikace a odkazy k právu životního prostředí

- Masarykova univerzita v Brně

<https://www.law.muni.cz/content/cs/publikace/obory/pravo-zivotniho-prostredi/>

[on line], [citováno dne 3.1.2017]

- Nakladatelství C.H. Beck

<http://www.beck.cz/pravo-zivotniho-prostredi-3-vydani-d>

[on line], [citováno dne 3.1.2017]